

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Müslüman Arnavutluk'un haftalık bülteni Muştu'nun yirmiikinci sayısı ile merhaba diyoruz.

Hepimizin, idrakini umduğumuz, Kadir Gecesi'ni tebrik ederek başlamak istiyoruz. Allah bu geceyi her birimiz için bir necat vesilesi kılması duamızdır.

Bilindiği üzere her Ramazan'ın son Cuma günü '**Dünya Kudüs Günü**' olarak anılmakta ve bugünde çeşitli etkinliklerle İslam Dünyası'nın mazlum, mağdur ve fakat mağrur Filistin halkının yanında olduğu hatırlatılmaya çalışılmaktadır. Müslüman Arnavutluk, İslam milletinin tüm parçaları için hassasiyet göstermekle birlikte, Kudüs'ün özel durumunu da göz ardı etmemektedir.

Kudüs gerek Allah Rasulü Muhammed Mustafa'dan (sav) evvel gerekse ondan sonra İslam milleti için (ki Allah İslam öncesi dönemdeki inananları da Müslümanlar olarak adlandırır) önemini hiçbir zaman kaybetmemiş bir beldedir. Medeniyet'in beşiği bu belde Allah'ın İsra Suresi'nde müminlere yönelttiği özel hitabı ile ilanihaye takdis edilmiştir. İşte biz Müslümanlar, İsra Suresini her okuyuşumuzda Allah'ın; **“Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir.”** hitabına muhatap oluruz. Bize bu günü sahiplendiren de bu hitaptır. Allah hepimize Filistinli kardeşlerimizin yanında yer alma onurunu yaşatsın...

Bültenimize bu Kur'anı Kerim'in Arnavutça meali ile başlıyoruz. Meal Bakara Suresinin 11-24. ayetlerini içeriyor.

Dünya Kudüs Günü çerçevesinde bu hafta, Filistinli Müslümanların topraklarını Sionistlere sattıklarına ilişkin iddiaları cevaplayan bir yazıya yer veriyoruz

Kader Özlem tarafından hazırlanan, “Dağılma Dönemi'nin Medar-I İftiharları: Rodop Muvakkatesi Ve Garbi Trakya Müstakilesi Örnekleri” isimli çalışma ikinci bölümüyle nihayete eriyor.

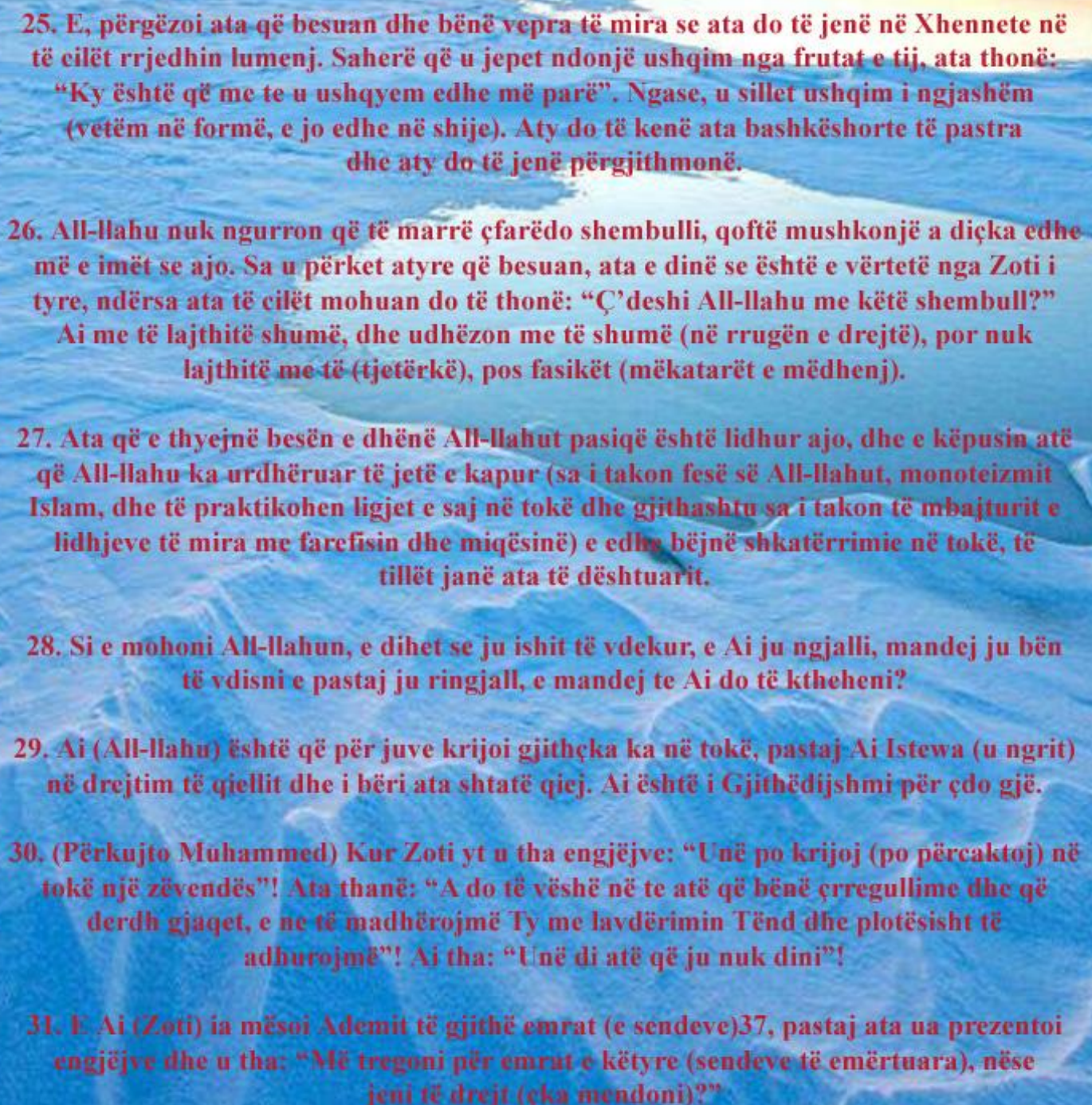
Arnavutluk'ta Komünizm Sonrası Dinlerin Yayılması isimli çalışma ise dördüncü bölümü ile devam ediyor.

Çameria bölümünde bu hafta Çameria Aslanı olarak da kabul edilen Hasan Çapari hakkında kaleme alınmış Arnavutça bir yazıyı sunuyoruz.

Gazeli bir direnişçi bayana ithafen yazılan Suhat'ey şiirinin ardından yer verdiğimiz, Galata Kulesi'nin 1920'deki halini gösterir bir fotoğraf ile bültenimiz son buluyor.

Hepinize hayırlar dilerken gerek bülten çalışmamıza ve gerekse www.muslumanarnavutluk.com sitesine yönelik müspet – menfi görüşlerinizi info@muslumanarnavutluk.com elektronik posta adresine gönderebileceğinizi hatırlatmak isteriz.

Selam ile...

-
25. E, përgëzoi ata që besuan dhe bënë vepra të mira se ata do të jenë në Xhennete në të cilët rrjedhin lumenj. Saherë që u jepet ndonjë ushqim nga frutat e tij, ata thonë: “Ky është që me te u ushqyem edhe më parë”. Ngase, u sillet ushqim i ngjashëm (vetëm në formë, e jo edhe në shije). Aty do të kenë ata bashkëshorte të pastra dhe aty do të jenë përgjithmonë.
26. All-llahu nuk ngurron që të marrë çfarëdo shembulli, qoftë mushkonjë a diçka edhe më e imët se ajo. Sa u përket atyre që besuan, ata e dinë se është e vërtetë nga Zoti i tyre, ndërsa ata të cilët mohuan do të thonë: “Ç’deshi All-llahu me këtë shembull?” Ai me të lajthitë shumë, dhe udhëzon me të shumë (në rrugën e drejtë), por nuk lajthitë me të (tjetërkë), pos fasikët (mëkatarët e mëdhenj).
27. Ata që e thyejnë besën e dhënë All-llahut pasiqë është lidhur ajo, dhe e këpusin atë që All-llahu ka urdhëruar të jetë e kapur (sa i takon fesë së All-llahut, monoteizmit Islam, dhe të praktikohen ligjet e saj në tokë dhe gjithashtu sa i takon të mbajturit e lidhjeve të mira me farefisin dhe miqësinë) e edhe bëjnë shkatërrimie në tokë, të tillët janë ata të dështuarit.
28. Si e mohoni All-llahun, e dihet se ju ishit të vdekur, e Ai ju ngjalli, mandej ju bën të vdisni e pastaj ju ringjall, e mandej te Ai do të ktheheni?
29. Ai (All-llahu) është që për juve krijoi gjithëka ka në tokë, pastaj Ai Istewa (u ngrit) në drejtim të qiellit dhe i bëri ata shtatë qiej. Ai është i Gjithëdijshtëmi për çdo gjë.
30. (Përkujto Muhammed) Kur Zoti yt u tha engjëjve: “Unë po krijoj (po përcaktoj) në tokë një zëvendës”! Ata thanë: “A do të vëshë në te atë që bënë çrregullime dhe që derdh gjaqet, e ne të madhërojmë Ty me lavdërimin Tënd dhe plotësisht të adhurojmë”! Ai tha: “Unë di atë që ju nuk dini”!
31. E Ai (Zoti) ia mësoi Ademit të gjithë emrat (e sendeve)³⁷, pastaj ata ua prezentoi engjëjve dhe u tha: “Më tregoni për emrat e këtyre (sendeve të emërtuara), nëse ieni të drejt (eka mendoni)?”

FİLİSTİNLİLER TOPRAKLARINI SATMADILAR

YDH- Sefer Ebu Fahr, es-Sefir gazetesinde yayımlanan aşağıdaki yazısında Filistinlilerin topraklarını Yahudilere sattığı için ülkelerini kaybettikleri şeklindeki ırkçı iddiaların yanlışlığını ortaya koyuyor.

YDH- Sefer Ebu Fahr, es-Sefir gazetesinde yayımlanan aşağıdaki yazısında Filistinlilerin topraklarını Yahudilere sattığı için ülkelerini kaybettikleri şeklindeki ırkçı iddiaların yanlışlığını ortaya koyuyor.

10 Eylül 2008 tarihinde Bakan Cibran Basil'in yaptığı basın toplantısında "Filistinliler topraklarını sattıklarında, ülkelerini kaybetmişlerdi" şeklinde sözler sarf ettiğine şahit olduk. Aynı sözleri 11 Haziran 2008 tarihli "Es Sefir" ve "En-Nehar" gazetelerinde bir değişiklik olmaksızın okuduk.

Görünüşe göre bakan bu sözleri sarf etmeden kimse ona bu malumatın yanlış olduğunu söylememişti. Bakanın etrafında bulunalar ona bu konuda bilgi vermiş olsalardı, bu hassas konuda az bilgiden kaynaklanan yanlış sözler sarf etmekten kurtulur ve sözlerini tashih ederdi.

Bakan bu sözleri sarf etmeden bu konuda bilgi sahibi kimselere danışsaydı Lübnan'da seçimin yaşandığı şu süreçte kendisine zarar verecek bu tür sözler sarf etmezdi. Bu tip sözler propaganda için

seçilmiş etkili sözler olmaktan öteye gidememektedir. Vatandaşlık sorunu, yabancıların mülk edinmesi, terör gibi efsaneler propaganda aracı yapılmaktadır ve bunu yapanlar küçümsemeyecek bir güruhtur.

Yani bu tip çalkantılar çıkarıp laf kalabalığı yapmak Lübnanlıların icat ettiği bir şey değil; fakat görünüşe bakılırsa Lübnanlılar buna tamamen uyuyorlar. Bu tip ortamlarda kandırma siyaseti canlanıp filizleniyor. Benin temennim bakanın isteyerek ya da istemeyerek böyle bir siyaset ortamında siyaset yapmaması ve Filistinlilerin de bu tip bir alana girmemeleridir.

Zaten Filistinliler bu ulusalcı havadan yeteri kadar zarar görüyorlar. Filistinlilerin aileleri ile birlikte yaşayabilecekleri bir ev alma hakları kanuni olarak yasaklanmış durumda. Üniversite öğrencilerinin bir saat dahi olsun kafelerde çalışmalarına izin vermiyorlar. Sadece yazın izin veriyorlar. Biz bu kafelerin kirli çamaşırlarını ortaya dökmeye hazırız, onlardan bu ulusalcı aymazlığı kemelerini istiyoruz.

Topraklarını kimin sattığına gelince...

Şimdi burada, okuyanlar çok sıkıntı çekmesin diye, dikkatli ve ilmi bir şekilde özetlediğimiz tarihi malumatı iyice ezberlemesini talep ediyoruz.

Yahudi yönetimin ya da Ulusal Yahudi Fonu'nun 1947 senesine kadar istimlâk ettiği Filistin topraklarının yüzde 94'ünü Lübnanlı aileler onlara sattılar. Bu ailelerin içinde Sersak, Selam, Teyan, Tevini, el-Esed, Kabbani, Beyhem ve daha başkalarını sayabiliriz. Mişel Sersak ve Muhammed Beyhem 1500 kadar Filistinlinin yaşadığı Filistin arazisini Yahudilere sattı ve orada yaşayan Filistinliler oradan sürüldüler.

Sersak ailesi Merc İbn Amir isimli içerisinde 20 kasabının bulunduğu araziyi

Yahudilere sattı. Burada 2542 aile yaşıyordu ve bu yaklaşık olarak 26 bin Filistinli demektir. Bu kişiler yüz yıllardır yaşadıkları Merc İbn Amir bölgesinden çıkartıldılar.

Teyan ailesi (Mişel ve Anton) Havaris Vadisi'ndeki arazilerinde kendi payına düşen 24 bin Filistinlinin yaşadığı 3082 dönümlük araziye Yahudilere sattı.

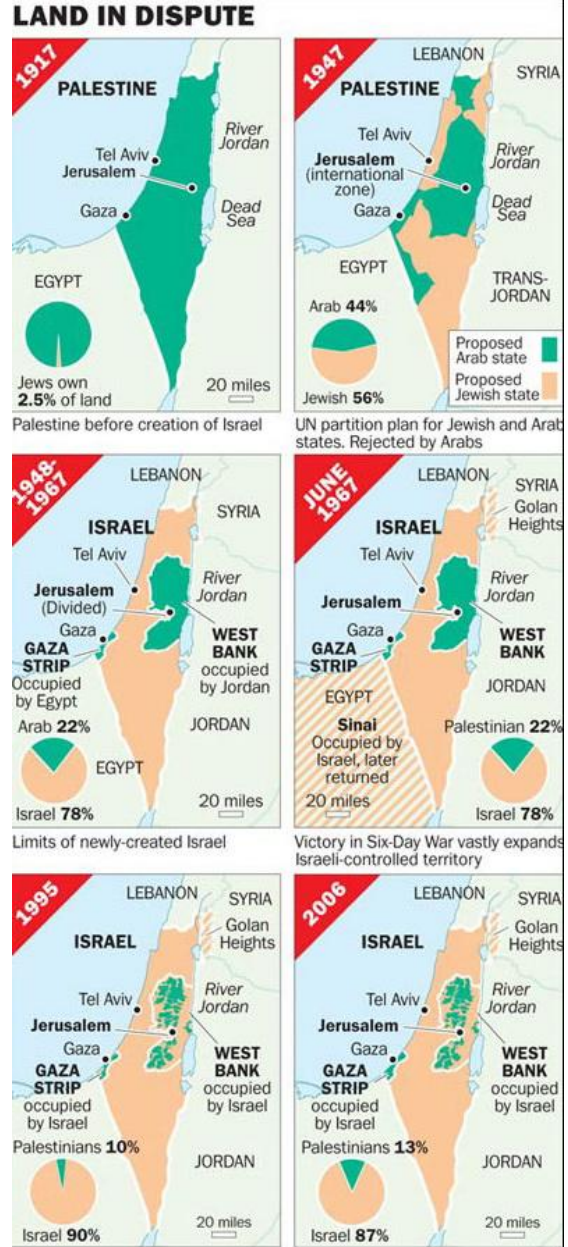
27.5.1929 yılında Anton Teyan 5350 dönümlük araziye Ulusal Yahudi Fonuna ipotek etti ve daha sonra Mişel Teyan'ın hissesi ile birlikte onlara sattı. Tevini ve Sebag aileleri sahibi oldukları sahil arazisini Yahudilere sattılar.

Buna ek olarak, Selam ailesi fertleri Osmanlı Devleti'nden sadece işletme hakkını aldıkları toprakları Yahudilere sattılar. Bu olay 15 bin Filistinliyi evlerinden etti. Kabbani ailesi 4000 dönümlük "Kabbani Vadisi" olarak bilinen araziye Yahudilere sattı.

1937 yılında Hayreddin el-Ahdab, Safiyyuddin Kudura, Jozef Hadiç, Mişel Sarici ve Murad Dana (Yahudi) bir emlak şirketi kurdu. Bu şirket Sur ve Sayda kazasındaki bölgede 100 bin dönüm arazi satın aldı ve daha sonra bu arazileri Yahudi şirketlerine sattı.

Bakan ve diğerleri şunu bilsinler ki; 29.11.1947 sayılı taksim kararı çıkmadan evvel Yahudiler Filistin arazisinin ancak yüzde 5,7'sine sahip olabilmişlerdi. Fakat

bu karardan sonra Yahudiler Filistin topraklarının yüzde 57'sine sahip oldular.

Bu arazi Nakb bölgesinden Biir es-Seba'aya kadar uzanan bir arazi idi ve buralarda tek bir Yahudi bile yoktu. Yahudiler bu bölgede 1917 ve 1947 yılları arasında yani 30 yıl boyunca İngiliz yönetimi altında sadece 300 bin dönüm arazi alabilmişlerdi. Bu Yahudilerin ele geçirdiği arazinin yüzde 6'sına tekabül ediyordu ve bunu da hile ile ele geçirmişlerdi. Komisyoncular arazileri

Filistinlilerden alıyor ve Yahudilere satıyorlardı. Bu komisyoncuların çoğu daha sonra 1936 devriminde öldürüldü.

Sözün kısası Filistinliler topraklarını satmadılar.

Onların topraklarını Lübnan'ın meşhur aileleri ve Suriye'nin Cezayirli, Şema, Kuvvetli, Mardini ve Yusuf Aileleri sattılar.

Bu insanlar binlerce Filistinlinin evlerinden edilmesinin ve uzun soluklu Emperyalist politikaların hayata geçirilmesinin nedenleridir.

Bunlar bu gün lanet edilmekten başka bir şey hak etmeyen rezil ve aşağılık adamlardır. Bu adamlar uzun soluklu emperyalist politikaların kolaylaştırıcısı unsuru olmuş ve bilerek onlara yardım etmişlerdir. İşte o kara tarihten bu yana mülteci sorunu ortaya çıkmıştır.

1995 yılında Bakan Nikolo Fituş Filistinlileri “İnsanlığın göçmenleri” (insanlık kalıntıları olarak da anlaşılabilir) olarak niteledi. Biz o zamanlar bu söze gerekli cevabı verdik.

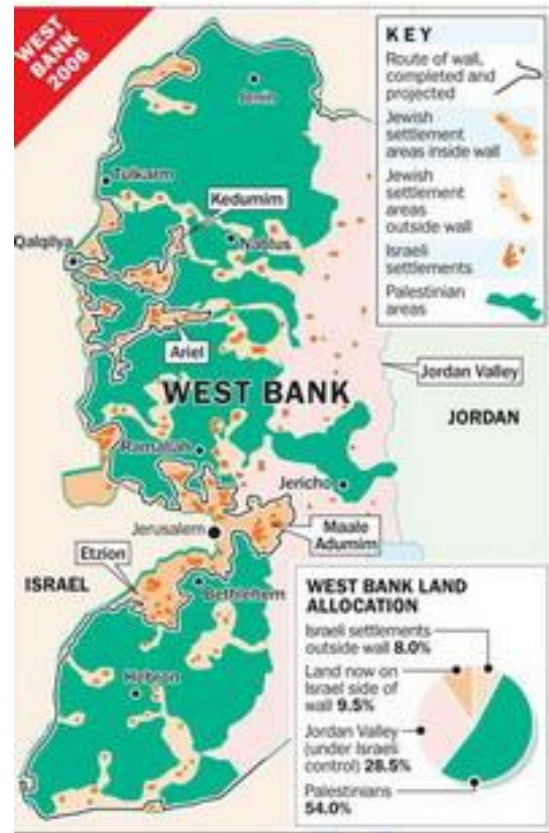
Şimdi on üç sene sonra Bakan Basil, insanı sinirlendiren, saçma sapan sözler söylüyor. Uzun ve zor yıllar boyunca Lübnan'da Filistinliler için hep bu sözler söylendi. Bu ülkede bilgi durumu değiştirmiyor, hep ayamı rahatsız edici üslup devam ediyor.

Bundan altmış sene önce Filistin mülteci kamplarında yaşayan çocuklar, Lübnan'ın çeşitli yerlerinde yaşayan çocuklarla kavga ettiklerinde, onlar evlerini satın Lübnan'a yerleşen kişiler olduklarını söylüyorlardı.

Ben gençken bu sözlere sokaklarda çok rast geldim. Şimdi aradan altmış sene geçti, bir şey değişmedi, aynı sözleri şu ya da bu bakanın azgından duyuyoruz.

Bu ilmi makaleyi yazdım çünkü bu tür bilgilerin o tip bakanların, başta da Bakan Basil'in başvuracağı ve bundan sonra o tip laflar etmeyeceği bir hale gelmesine sebep olmasını temenni ediyorum.

Fakat diğer taraftan da sağırılar toplantısına iştirak etmiş bir köre benzemekten de korkuyorum. Ben ilmi ve tarihsel gerçeklerin bir sesi olması gerektiğine inanıyorum. Diğer taraftan da Filistinlilerin ne kadar hızlı vurursan sana o kadar hızlı geri dönen bir kum torbası gibi olduğuna inanıyorum.

<http://www.assafir.com/Article.aspx?Editio nId=1042&ChannelId=23774&ArticleId=1 636&Author>

Çeviren: Emrah Kekilli
http://www.yakindoguhaber.com/haber_de tay.php?haber_id=5567

DAĞILMA DÖNEMİ'NİN MEDAR-I İFTİHARLARI: RODOP MUVAKKATESİ VE GARBİ TRAKYA MÜSTAKİLESİ ÖRNEKLERİ

Kader ÖZLEM

2.Bölüm

Garbi Trakya Müstakilesi

Bağımsızlığını yeni kazanan Balkan devletlerinin birleşerek Osmanlı Devleti'ne sırayla Karadağ, Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan'ın harp ilanları, I.Balkan Savaşı'nın başlangıcını oluşturmaktadır. Yılların yorgunluğunu üzerinde taşıyan Osmanlı Devleti, I.Dünya Savaşı'nın küçük bir provası niteliğindeki bu savaşa hazırlıksız yakalanmıştır. İkmal ve Levazım Teşkilatı'nın bozuk olması, muharebe gücü yüksek, deneyimli 120 tabur askerin terhis edilip Anadolu'ya gönderilmesi, askerin beslenme sıkıntısı, aynı zamanda ordunun siyasete karışması sonucu komutanlar arasında oluşan anlaşmazlık ve Balkan Devletlerinin birleşmesine ihtimal vermeyen Osmanlı Devleti'nin "stratejik akıldan" yoksun yöneticileri bu savaşın aleyhimize sonuçlanmasında belirleyici nedenler olmuşlardır. Osmanlı ordusunun kısa sürede dağılması, Ekim sonlarında Bulgaristan'ın Çatalca önlerine gelmesine ve Osmanlı Devleti'nin Makedonya'yla irtibatının kopmasına neden olmuştur. Sırpların Üsküp'e girmesi ve Arnavutluk'un işgal edilmesi, Balkanlarda artık söz sahibi olmadığımızın

göstergesidir. I.Balkan Savaşı sonucunda 30 Mayıs 1913'te Londra Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre; Midye-Enez hattının batısında kalan bütün topraklar Balkan devletlerine bırakılmış; Bulgaristan ise Dedeağaç ve Kavala arasındaki toprakların sahibi olarak Ege Denizi'ne çıkmış ve Osmanlı Devleti'nin batıdaki tek sınır komşusu olmuştur. Osmanlı'dan aldıkları toprakların paylaşılması konusunda birbirleriyle tutarsızlığa düşen Balkan bloğunun farklı menfaat algılamaları, II. Balkan Savaşı'nın temelini oluşturmuştur. Romanya'nın da çatışmalara intikal etmesi savaşa daha geniş bir boyut kazandırmıştır. Sofya merkezli çıkan bu savaş, Bulgaristan'ın fazlaca hırpalanmasına neden olmuştur. Bulgaristan'ın içinde bulunduğu açmazdan faydalanmayı bilen Osmanlı Devleti, Türkler için "namus" demek olan Edirne'yi geri almıştır. Bu savaş sonunda Osmanlı Devleti'yle Bulgaristan arasında İstanbul Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya göre Edirne ve Kırklareli Osmanlı Devleti'ne geri verilirken; Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında da Atina Antlaşması imzalanmıştır.

Bütün bu gelişen şartlar arasında Batı Trakya bölgesi, 1912'de Balkan Savaşları'nın hemen başında Bulgarlar tarafından; II. Balkan Savaşı esnasında da Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Ancak, II. Balkan Savaşı sonucunda imzalanan Bükreş Antlaşması, Batı Trakya'nın bir kısmını Bulgar Devleti'ne bırakırken; Yunan tarafı bu bölgenin teslimi konusunda olabildiğince sorunlar çıkarmış hatta Batı Trakya sorununa Osmanlı Devleti'ni de karıştırmak istemiştir. Yunanlıların bu şekilde düşünmelerinde önemli çıkarlarının bulunduğu muhakkaktır. Batı Trakya'nın Bulgarlar tarafından işgal edilmesinden sonra bölgedeki küçük azınlık olan Rumların Bulgaristan'ın zulmünden ve kötü idaresinden korunmak istenmesi ve son zamanlarda hayli toprak kaybederek önemli ölçüde gücünü yitiren Osmanlı

Devleti'ni de bölge sorununa karıştırarak Batı Trakya'yı Türklerden daha kolay alabileceğini umması, Yunanistan'ın bölgeye ilişkin politik tutumlarını yansıtmaktadır. İşte bütün bu hesapların içinde II. Balkan savaşında Bulgaristan'ın içine düştüğü güç durumdan yararlanan Osmanlı Devleti 23 Temmuz 1913'te Edirne'yi geri almış ve Meriç nehrine kadar olan topraklarını kurtarmıştır. Ancak Meriç nehrinin batısında kalan ve demografik açıdan yüzde seksen beş gibi büyük bir oran teşkil eden Batı Trakya'daki Türk nüfusunun geleceği Bab-ı Ali yönetimince üzerinde düşünölmeye değer bir konu olmuştur.

Batı Trakya Türk Cumhuriyeti döneminde Gümülcine'de tören

II. Balkan Savaşı sırasında Osmanlı Devleti'nin savaşa katılmaması konusunda sık sık nasihatlerde bulunan Batılı devletler, Edirne'nin kurtarılışından sonra Osmanlı yönetiminden Meriç nehrinin batısına geçilmeyeceğine dair garanti almışlardır. Ordumuz bu kuralı hiçe sayarak Edirne'nin kurtarılışının hemen sonrasında 3.000 kişilik bir akıncı müfrezesiyle Bulgaristan topraklarına girmiş; Habibçe, Harmanlı ve Hasköy'de akınlar gerçekleştirmiştir. Ancak nabız yoklama amacı taşıyan bu akınlar sonucu müfrezeye tahmin edilen tepkiyi görmüş ve Bulgaristan'ın Rusya ve Batının önde gelen devletlerine yaptığı baskı neticesinde Edirne'ye geri çekilmek zorunda kalmıştır. Tarihte "Edirne Fatihisi" olarak da bilinen Enver Bey, bu 3000 kişilik müfrezeye içerisinde 16 subay ve 100 erden oluşan

116 kişilik bir çete kurdurmuş ve Eşref Kuşçubaşı'nın emrine verdiği bu birliği talimatıyla Edirne'den Ortaköy üzerine göndermiştir. Birlik, Ortaköy'e geldiğinde Papazköy civarındaki 1200 kişilik Bulgar Domuzciyef çetesi tarafından katledilen 400 Türk'ün cesetleriyle karşılaşmıştır. Bunun üzerine Eşref Bey, Bulgar katilleri bulup cezalandırmak için Koşukavak üzerine yürümeye karar vermiş ve 16 Ağustos 1913'te Koşukavak'taki çarpışmada Bulgar çetesinden 83 er, Domuzciyef'le birlikte 5 subay ve 6 kaptan tutsak edilmiş, geri kalan ise dağıtılmış veya yok edilmiştir. Müfrezeye Koşukavak'ta milli bir tabur kurmuş, Kamber Ağa isimli bir kişiyi hükümet reisi olarak tayin etmiş ve burada durmayarak Mestanlı üzerine yürümüştür. 18 Ağustos 1913'te Mestanlı muharebesiz olarak ele geçirilmiş ve ertesi gün kısa bir çarpışma neticesinde Kırçalı de alınmıştır.

Batı Trakya Türk Cumhuriyeti döneminde Kırçalı

Burada 600 kişilik milli bir tabur meydana getirilmiş; Mestanlı ve Kırçalı'ye de birer hükümet reisi tayin edilmiştir. Sonuçta bu üç kazada da asayiş sağlanmış ve kazaların idaresi sadece Eşref Bey'in müfrezesine bağlanmıştır. Bütün bu gelişmeler İstanbul yönetimince hiç de hoş karşılanmamış ve birliğe daha fazla ileri gitmemesi dair gerekli emir çoktan verilmiştir. Bunun üzerine Eşref Kuşçubaşı bağlı bulunduğu Enver Bey'le bizzat irtibata geçmiş ve Batı Trakya'nın tümünün ele geçirilmesini içeren bir dizi talimat almıştır. Bunun yanı sıra, Enver Bey bir grup subay ve askeri daha bölgeye takviye

etmiştir. Bu gönderilen birlik içerisinde sonradan Teşkilat-ı Mahsusa'nın reisliğini ve I. Dünya Savaşı'nda Irak cephesi komutanlığını yapacak olan Süleyman Askeri Bey de bulunmaktadır. Böylece, Batı Trakya'daki mücadele dönemi farklı bir boyut kazanmıştır. Sağlanan bu taze güçle birlikte "yeniden fetih" çalışmalarına devam edilmiştir. 31 Ağustos 1913'te Gümülcine, 1 Eylül 1913'te ise İskeçe yeniden Türklerin diyarı olmuştur. Yapılan bütün bu çarpışmalar sonucunda Dedeağaç haricinde (o zaman Yunanlıların kontrolündedir) Batı Trakya tamamen ele geçirilmiş ve Meriç boyları Bulgar unsurlardan arındırılmıştır.

Batı Trakya Türk Cumhuriyeti döneminde Kırcaali

Gümülcine'nin kurtarılmasından sonra Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi kurulmuş ve reisliğine de Salih Hoca getirilmiştir. Diğer taraftan Süleyman Askeri Bey, Erkan-ı Harbiye ve Garbi Trakya Hükümeti İcraiye Reisi olarak bütün yetkileri elinde bulundurmakla bu hükümetin de üzerinde bir otoriteye sahip olmuştur. Batı Trakya'nın yeniden fethinin geniş bir boyut kazanmasıyla birlikte, Garbi Trakya Muvakkat Hükümeti'nin kurulması, Sofya ve İstanbul yönetimlerini şaşkınlığa uğratmış ve bu ilerleyişin büyük bir tehlikeye ön ayak olabileceğini düşünen Düveli Muazzama ise Osmanlı Devleti'ni uyarma yoluna gitmişlerdir. Dedeağaç haricinde Batı Trakya'nın tamamını kontrol altında tutan Türk askeri kuvvetlerinin Dedeağaç üzerine

yürüyecekleriyle ilgili olarak istihbarat aldıklarını söyleyen Batılı devletler, Osmanlı Devleti'nden birliklerini geri çekmesini dayatmışlardır. Diplomatik kanallarla bu tür bilgilerin doğruluğunun bulunmadığını vurgulayan Osmanlı yönetimi birkaç birliğin sadece askeri manevralar için Meriç'i geçtiklerini, herhangi bir işgalin söz konusu olmadığını belirtmiş ve bölgeye giden kuvvetlerinin kesin olarak geri dönmelerini bir kez daha emretmiştir. Ancak geri çağrılan birliğin önde gelenleri bölgedeki Türk halkının yeniden baskı, zulüm ve sefalet altında yaşamalarından yana değildir. İstanbul yönetimince kendilerine tebliğ edilen emri hiçe sayarak Osmanlı Devleti'yle maddi ilişkilerini kesmekle kalmamışlar; Batı Trakya'da bağımsızlık ilan etmişlerdir. Netice itibariyle 12 Eylül 1913 tarihinde Garbi Trakya Müstakil Hükümeti adıyla tarih sahnesine yeni bir Türk Devleti çıkmıştır.

Batı Trakya Türk Cumhuriyeti döneminde Kırcaali Yöneticileri

Başkenti Gümülcine olan bu yeni Türk Devleti siyasal yönetim açısından cumhuriyet rejimiyle idare edilirken; Türk Tarihinin labirentlerinde de bir ilke imza atılmıştır. Batı Trakya'daki Türk Cumhuriyeti, Kars civarında 1918'de kurulan Azerbaycan Türk Cumhuriyeti'nden 5 yıl önce, Ulu Önderimizin 29 Ekim 1923'te kurduğu cumhuriyetten de 10 yıl önce fiiliyata

geçmesi ilginç bir ayrıntıdır. Yeni Devlet, ay yıldızlı, yeşil, beyaz bayrağı kullanmıştır. Bayrakta yer alan renklerden siyah matemi, yeşil Müslümanlığı, beyaz ise aydınlık günleri temsil etmektedir. Bütün bunların yanı sıra, cumhuriyetin ileri gelenleri amaçlarının ne olduğunu bildirmek ve seslerini dünya kamuoyuna duyurmak için Batı Trakya ajansını kurmuşlar ve bununla ilgili olarak Samuel Karaso adında bir Yahudi'yi görevlendirmişlerdir. Türkçe ve Fransızca yayın yapan 'bağımsız' anlamına gelen "independant" isimli bir gazete çıkarılmış; hatta Süleyman Askeri Bey tarafından Batı Trakya için milli bir marş bile kaleme alınmıştır. Yunan ve Bulgar posta pulları geçersiz sayılmış ve yerine hükümet tarafından yeni pullar bastırılmıştır. Öte yandan, Batı Trakya'nın Bulgarlara karşı müdafaa etmek amacıyla savunma planları yapılmış ve askeri kuvvetler buna göre tertiplenmiştir. İstanbul'dan Eylül sonlarında 3.000 tüfek ve 500 sandık mermi getirilmiş, Ekim ayında ise devlet bütçesi hazırlanmıştır. Devletin asker sayısı 30.000 kadardır. Bunların 6.000'i Osmanlı askerlerinden, geri kalan 24.000 ise bölgedeki Türk ahalden oluşmaktadır. Bütün bu gelişmeler bize devlet yönetim organlarının teker teker tesis edildiğini gösterirken, Türklerin teşkilatçılık özelliğini de ortaya koymaktadır.

O sıralarda kadronun önde gelen isimlerinden biri olan Yüzbaşı Yakup Cemil söz konusu süreci şöyle anlatır: *"Balkanlara hızla girip, kaybettiğimiz topraklarımızı geri almamız üzerine Döveli Muazzama derhal sadrazamın makamına koştular. Güya, Londra Antlaşması'nı tek taraflı olarak bozmuşuz, hemen işgal ettiğimiz topraklardan çıkmalıyız. Kim kimin toprağını işgal etmişti? İttihat ve Terakki'nin uygun görmesiyle Süleyman Askeri Bey, Eşref Kuşçubaşı, Çerkez Reşid, Sapançalı Hakkı ve Fehmi Beyler gibi arkadaşlarla Meriç'i geçip Trakya'ya daldık. Gümülcine, Kırcaali, Dimetoka gibi yerleri bir bir geri aldık. Serez'e de el atıp*

Yunan hududuna dayandık. Bulgarların Ege bağlantısını kesmiş olduk. Avrupa ayağa kalktı. Dış baskıları azaltmak için Garb-i Trakya Muvakkat Hükümeti'ni kurduk. Bu bir cumhuriyetti ve Türk Tarihinde bir ilki gerçekleştirmiştik. Bayrağımız vardı, başkentimiz Gümülcine'ydi, pul bile bastırmıştık."

Batı Trakya Türk Cumhuriyeti döneminde Kırcaali Belediye ve Telgrafhane Binası

Bir taraftan kendi askerlerinin başarısı, öbür taraftan Batılı devletlerin gelişmelere olan muhalefeti arasında sıkışıp kalan Osmanlı Devleti ve başından beri yaşanan hadiseleri kendi politik çıkarlarına aykırı bulan Bulgaristan, yeni kurulan Türk Devleti'ni resmi manada tanımamışsa da Yunanistan bu devleti memnunluk içinde karşılamıştır. Bunun doğal sonucu olmalıdır ki, 2 Ekim 1913'te Dedeağaç, Yunanlılarca Türk Devleti'ne bırakılmıştır. Hatta Yunanlılar silah ve cephane yardımı bile yapabileceklerini belirtmişlerse de bunun zamanla boş bir vaat olduğu anlaşılmıştır.

Ne var ki, bütün bu gelişmeler Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'nin kalıcılığını sağlayamamıştır. Bulgaristan'ın Batılı devletler ve Rusya üzerinde yaptığı baskılar sonucu Osmanlı Devleti uluslararası arenada köşeye sıkıştırılmıştır. Bu baskılara daha fazla dayanamayan Osmanlı Devleti, Bulgaristan'la 29 Eylül 1913'te İstanbul Antlaşmasını imzalamış ve Batı Trakya'nın Bulgaristan'a ilhakını

resmen onaylamıştır. Ayrıca, Batı Trakya Hükümeti üyelerinin ve bu hükümet yanlısı kişilerin İstanbul Antlaşması'na uymaları istenmiş ve söz konusu kişilerin bölgeyi en geç 25 Ekim 1913 tarihine kadar Bulgarlara teslim etmeleri hususunda süre tanınmıştır. Nitekim 25 Ekim 1913'te *Batı Trakya Müstakil Hükümeti* kendini feshederken; İstanbul'dan gelen Albay Cemal Bey'in gözetiminde Bulgar kuvvetleri bölgenin işgalini 30 Ekim'e kadar sessizce tamamlamışlardır. Ancak, Devletin silah ve cephanesi ileride yeniden kullanmak ümidiyle bölge ahalisince saklanmıştır.

Osmanlı Devleti'nin bölgeyi Bulgarlara bırakmasının nedeni bazı kaynaklarda İttihat ve Terakkinin iç politik çekişmelerinin sonucu olduğu şeklinde de geçmektedir. Şöyle ki, Osmanlı Devleti'nin yönetimini beğenmeyen Türk aydınlar birer birer *Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'ne* akın etmişler ve Devlet yönetim kademelerinde yer almışlardır. İş, bu safhaya varınca kurulan yeni Devlet, Osmanlı Devleti açısından potansiyel bir rakip durumuna gelmiştir. Ancak, olaya salt "*iktidar olma hevesi uğruna İttihat ve Terakkinin Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'ni gözden çıkardı*" şeklinde bakmak yanlışla sebep olmaktadır. Bab-ı Ali baskınından sonra devlet kademelerinde görev alan İttihat ve Terakkinin acemi yöneticilerinin uygulamaları ve yabancı devletlerin telkinlerine uyularak yürütülen bir dış politika böylesi bir sonucun meydana gelmesinde belirleyici olmuştur. Ancak, Bulgarların silah gücüyle yıkamadıkları *Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'ni* başka bir Türk Devleti'nin aracı edilerek tarihten silinmesi, Osmanlı Devleti üzerinde olumsuz tenkitler yapılmasına zemin hazırlamıştır. Netice itibarıyla, 56 günlük siyasi bir ömürden sonra *Batı Trakya Türk Cumhuriyeti'nin* tarih sahnesinden çekilişi ve bölgenin Bulgarlara bırakılması, Batı Trakya Türk halkı üzerinde büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır.

Sonuç olarak bazı noktaların belirtilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Rodoplar'da gerçekleşen Türk direnişi Rodopları aşan nitelikte sonuçlara sahiptir. Kanaatimizce, Rodoplar'da ve Batı Trakya'da gerçekleşen bu direniş Kurtuluş savaşımız açısından bir laboratuvar işlevi görmüştür. Bunun yanında, Kurtuluş savaşımıza can veren özgürlükçü havayı sadece İzmir'in işgali sonrasında ortaya çıkan atmosferde değil, aynı zamanda 93 Harbi sonrasında Rodoplar'da oluşan bağımsızlıkçı ve özgürlükçü havada aramak daha doğru olacaktır. Asıl ilginç ve üzücü olan nokta ise, günümüzde oralarda yaşayan insanlarımızın böylesi bir geçmişe sahip olmalarına rağmen, bu psikolojiden iyice soyutlanmış olmalarıdır. Bölgede yaşayan soydaşlarımız unutmamalıdır ki, bağlı buldukları devletlerin bir parçası olmadan önce, Oğuz Türklüğünün doğal bir uzantısıdır.

Farklı bir nokta da Dış Türklere yönelik olarak ülkemizde sosyal bir ilgisizlik oluşudur. Türk halkı, maalesef Dış Türklere ve özellikle Balkan Türklüğü hususunda duyarsız ve bilgisiz kalmaktadır. Özellikle, soydaşları tanımlamaya yönelik olarak günlük hayatta ve çeşitli basın platformlarında "Bulgar Türkü", "Yunan Türkü", "Bulgar göçmenleri" gibi tanımlamaların yapılması hayli üzücüdür. Sorun, kimin daha Türk olduğu sorunu değildir, sorun duyarsızlıktır, ilgisizliktir, bilgisizliktir. Evlad-ı Fatihanlar önce Atatürk'ün çocukları, sonra da Fatih Sultan Mehmet'in torunlarıdır. Unutulmamalıdır ki, "Muhacirler kaybedilmiş toprakların aziz hatıralarıdır."

HASAN ÇAPARI

Ibrahim Daut Hoxha

(Ne vepren e tij madheshtore Enciklopedia Jugshqiptare dhe ky shkrim publikohet ne internet me lejen e autorit nga Abedin Rakipi.)

Lindi në Margëllëç. Themeluesi i derës së lavdishme Çapari. Vasil Krapsiti në “Istoria tu Margatiu” gabohet kur shkruan se ishte i ardhur, aziatik. Gojëdhënat e shumta të bashkëqytetarë ve të tij vërtetojnë katërcipërisht se ai pati dalë nga familja e madhe margëllëçase, Amarati. Prijësi luftarak më i zoti dhe më i dëgjuari jo vetëm në Çamëri, që po se po, por edhe shumë më përtej, shpatarak i rrallë, gjeneral i shquar kalorë dhe diplomat i dalluar. Admirali rus, Ushakov, komandanti i flotës së Detit të Zi, i cili asokohe vepronte në detin Jon, në shkresat dërguar oborrit carist, Hasan Çaparin e quante një ndër komandantët e rëndësishëm të armatës alipashiane. (P. Aravantinoi, G.LL.Arsh dhe I.M.Qafëzezi.). Sipas dëshmitarëve ngjarjepërshkrues të kohës dhe gojëdhënave të shumta ai kishte një trup të bëshëm e lastar si qiparis, tërheqës e tejet të fuqishëm. Tejet i pashëm: fytyrëkalesh(paksa ezmer), syfilxhan, vetulltrashë e flokëzi si pendë korbi. Thuhet, gjithashtu, se ishte gjysmë njeri e gjysmë “xhini”(hyjni) dhe se kishte dashnore një zërë(orë, zanë); thuhet edhe se ajo i ishte shfaqur në gjumë edhe vet të shoqes së Hasanit. Sipas gojëdhënave të mbartura nga brezi në brez çeta cubash sulotë “nuk linin dy gurë bashkë”. Që nga çerdhet e veta në brinjat e thepisura të humbëtirave të Sulit – sipas I. M. Q.- ato derdheshin tatëpjetë fshatrave të vendeve të ulta të Çamërisë Jugore, tmerronin banorët e tyre dhe grabisnin gjithçka që

gjenin në to; madje disave prej fshatrave të afërta me ta u vinin edhe detyrime të përvitshme. Të gjitha veprimet ushtarake osmane kundër tyre kishin qënë të padobishme; dhe ç’ ishte edhe më keq. ata kishin mundur të ngrenin edhe një nyjë tejet të fuqishme në malin Fluar, mal në të majtë të rrjedhës së mesme të Lumit të Zi, e cila u kishte dhënë edhe më tepër dorë për grabitëri në vendbanimet e krahinës Çamofshatra;ndë rkaq, ai që pastaj u quajt me mbiemrinÇapâr, kishte arritur në dallgë të tij. Për t’u ndalur grabitqarëve hovin dhe për t’u prerë përgjithmonë udhën etyre dëmbërëse, prijës e trima nga Janina, Margëllëçi, Narta, Paramithia e Préveza kundër tyre ngrinin prita të shumta dhe bënë me to luftime të herëpasherëshme shumë të rrepta e tejet të përgjakshme; gjithësa herë i zbrapsnin dhe i zbonin deri në strofkat e tyre të çelura nëpër faqet e pjerrta thikë të maleve të veta. Njëri prej atyre prijësave e kordhëtarëve me emër ishte edhe Hasan Amarati. Gjatë vitit 1772 ai me trimat e vet –sipas Ilo Mitkë Qafëzezit- disa nga çetat në fjalë “që rripnin fshatrat e ultësirave” i dërrmoi disa herë dhe më në fund i shkatërroi tërësisht. Gjatë një nate kur kapedan Xhavër(a Zhavër) me cubat e vet po kalonte nga fshati Koçonopull i Poshtëm për në fshatin fqinjë, Muzhakë, papritmas hasi në njësinë luftarake të prirë nga Hasan Amarati. Në përfytjen e bërë në shtratin e rrjedhës së epërme të lumit Lur, gjatë dyluftimit ndërmjet të dy prijësve, Hasani e vrau Xhavarrën dhe si shenjë mundjeje i mori sharkën e zezë me shirita të bardhë anëve; këta lloj shiritash në Çamëri –si edhe ata të llambave me vajguri- i quajnë çaparë. Shiritat e asaj gunë u bënë shkak që andej e pas Hasan Amarati të quhej Hasan Çapari.(Rrëfime të Abdul Kup Gjuzelit, Hasan Velo Çaçanit dhe Mete Faslli Ballës nga Margëllëçi). I.M.Q. thotë se përlëshja në fjalë u bë në fshatin Bodâr; dikush tjetër thotë se u bë në Zharrovinë, edhe këta të dy vendbanime në Çamofshatra. Po, po të mbahen parasysh vendndodhjet e këtyre fshatrave dhe mundësia për t’u vërtitur

çetat në fjalë, mund të thuhet pa mëdyshje se rrëfimi i tre margëllëçasve të sapopërmendur është plotësisht bindës, pra dhe i besueshëm. Që kur vrau kapedan Xhavarrën, emri i Hasan Amaratit –tanimë me mbiemrin Çapari- mori dhenë; krahas tij edhe kamja e fuqia u ngjitën mbi ata të deriatëhershmit. Duke e ndjerë veten me peshë të veçantë, H. Ç. u vetëmërgua nga dera mëmë në Margëllëç dhe shkoi e u vendos në Luarat, fshat fqinjë në perëndim të Margëllëçit. Aty ngriti gërbjen e vet madhështore, të quajtur “Sarajet e Çaparënjët”, muret e të cilave qëndrojnë ende tërësisht në këmbë. H. Ç., pra, u bë themeluesi i një dere të re prijëse, e cila shumë shpejt u bë derë parësore që vuri në hije jo vetëm derën mëmë të Amaratëve, që po se po, po mënjanoi mjaft edhe dyert e mëparshme prijëse të Çamërisë së Mesme Perëndimore: të Hüsëve, të Aliut, të Gravës, të Murtos, të Rüsëve e deridiku edhe të derës së hershme feudale, të Prronjëtarëve. Madje H. Ç. me veprimet e gjalla ushtarake e diplomatike krahinore, ndër krahinore e ndërshtetërore bëri që plot historianë bashkëkohës: anglezë, francezë, grekë, rusë etj. ta rendisnin –sipas historianit sovjetik G.LL.Arsh dhe atij francez, Belêr(J.P.Bellaire) “të parin” ndër të 3 sundimtarët më të përmendur dhe më të fuqishëm të Çamërisë: Islam Prronjon e Mahmut Dalanin. Bashkëqytetarë të H. Ç.: Haxhi Vejsel Karametua(dtl. 1912), Mehmet Faslli Balla(dtl. 1895) dhe Rexhep Muhamet Abdulit(dtl. 1895), tregojnë se kur A. p. T. vendosi ta zbonte njësinë ushtarake franceze napoloniane nga Préveza, pyeti H. Ç. se si mund të arrihej një gjë e tillë. A. p. T. e dinte se francezët Prévezën e kishin bërë të “pamarrshme”. Në pjesën më të ngushtë të rripit tokësor që lidhte qytetin me trungun, ata kishin çelur një kanal shumë të gjerë dhe shumë të thellë, gjë që kishte ndërprerë kalimin lirshëm për në qytet; në të mund të shkohej vetëm nëpërmjet një ure, e cila ruhej rreptësisht me ushtarë të shumtë, topa e armatime të tjera. Hasan Çapari, i cili e

dinte fare mirë vështirësinë që paraqiste marrja e Prévezës, nuk i dha atij asnjë mendim e s’iu zotua për asgjë; u mjaftua vetëm me një “ta shohim”. A. p. T. që e njihte H. Ç. sa edhe veten e vet, nuk e shtyufjalën më tej. Pa humbur kohë Hasan Çapari arriti në Margëllëç dhe, pasi mblodhi të madh e të vogël, u tha: - Kush isht burrë, të ngjeshinj armët e të vinjë me mua të vemi të marrim Prévezën. Kush nuk isht, të veshinj tumene e të mbillet bërna në shtëpi me grât. Aty për aty dolën 500 kalorës dhe 300 këmbësorë margëllëças e fqinjarë, luftëtarë nga më trimat; ndër ta edhe më të tërbuarit: Beqo Novalli, Hamit Gomarja, Sulo Bali e Zejnel Hara. Me të dalë përtej Shkallës së Kallodhëqit, qitën shpatat dhe thyen këllëfët e tyre. Kjo do të thoshte: “Ja fitore, ja vdekje!” I.M.Q. thotë se në mesnatën e 12.X.1798 ushtria alipashiane iu afrua ish-qytetit Nikopol, në gumburadhat e të cilit kishte zënë vend një njësi ushtarake franceze. Të nesërmen në mëngjes njësia ushtarake shqiptare e prirë nga H. Ç. u vërsul mbi njësinë franceze; gjatë një luftimi trup me trup e qiti nga hendeqet, por ajo u përqëndrua në mbeturinat e amfiteatrit. Kapiten Riçmonti kundërsulmoi me bajonetë mbërthyer, po 20 shqiptarë e plagosën dhe e mbërthyen për fyti, gati për t’i prerë kokën; e shpëtoi zëri gjëmues “mos” i H. Ç. Brenda pak minutave njësia ushtarake francezeu asgjësua dhe ai që dikur ishte qytet, u ripërmbloodh në sundimtarinë shqiptare. Përfundimin e përleshjes atje Napoleon Koracini në veprën e vet “Grecia ed Albania, appunti e rivelazioni”, Milano, 1886, fq. 204, e tregon kështu: “Rrethuar nga 500 kalorës shqiptarë të udhëhequr nga Hasan Çapari prej Margëllëçit, Gabori u vërvit me bajonetëmbërthyer të çelte shteg, po ra i vdekur me të dalë nga gërmadhat e ish-teatrit; ushtarët pak nga pak u vranë të gjithë. Riçmonti mori në krah kufomën e zëvendësit të tij dhe me shpatë zhveshur u turr të delte jashtë murit të rrethuesve, po s’mundi. I plagosur keq, u ul mbi njërin gju dhe u ra luftëtarëve që e sulmuan të parët, deri sa arriti me vrap mbi kalë vet

Hasan Çapari; si armik fisnik, i doli mbrojtës me krahërorin e tij. Urdhëroi ushtarët të ndërprisnin goditjet kundër Riçmontit dhe e tërhoqi atë me të gjitha kujdesitë...i lidhi plagët dhe eliroi”. Sipas Françesk Tajanit, Napoleon Koracinit dhe I. M. Q. më 13.X.1798 ushtria shqiptare alipashiane iu derdh në njësisë ushtarake franceze të vendosur në Prévezë, të komanduar nga gjeneralët Hottei dhe La Salcette. Kur këmbësorët po i afroreshin hendekut – kallëzojnë të 3 tregimtarët e lartpërmendur dhe bashkëqytetari i tyre, Abdul Kup Gjuzeli- 300 margëllëças e fqinjare prenë nga një strósë(deng) me dru të njomë. Si arrinë tek hendeku-det, vërvitën në të dengjet me dru dhe bënë kështu urëkalimin. Prej andej tok me këmbësorë të tjerë iu derdhën francezëve, shkatërruan fortesën e tyre pranë urës dhe iu sulën francezëve të tjerë aty afër e deri në qytet. H. Ç., me të dhënë veziri shenjën e caktuar, çau vetëtimthi nëpër francezët që kishin zënë vende luftimi nëpër qytet dhe iu lëshua grupimit kryesor që po mbahej këmbëngulthi nëpër lundrat anëdetare. Nuk u desh shumëkohë që ajo një aq e fuqishme kundërshtarësh të bëhej e paqënë. Megjithatë –edhe pse në përfundim e sipër- qëndresa e francezëve’s ishte asgjësuar përfundimisht. Napoleon Koracini thotë se kapiteni Tissot me 35 bombahedhës që prej 4 orësh po mbahej ende në kishën e shën Harallambit i rrethuar nga 200 luftëtarë shqiptarë, të drejtuar nga Muhtar bej Ali Pasha Tepelena. U desh vërvitja e fluturimtë e H. Ç. dhe e kalorësve të vet që të shuhej edhe kjo qendër qëndrese dhe qyteti të kalonte përfundimisht në duar të alipashianëve. Historiani anglez, Th. C. Huges(II,219) , duke bërë fjalë mbi rrefeshmërinë dhe madhësinë e H. Ç. në luftimet për dëbimin e njësisë ushtarake franceze nga Nikopoli dhe Préveza, vëren :”The famous Hasan Zapari of Margariti” kur po derdhej mbi njësinë ushtarake franceze, të dy cepat e pelerinës ia fluturonte era në përngjasim me krahët e një shqiponje gjigande qëturret seprash. Me t’u çliruar Préveza, A. p. T.

prej andej, më 19.X.1798 H. Ç. e dërgoi të plotfuqishëm në Pargë. Ai duhej të bindte parësinë pargarite, që qyteti i tyre të shkëputej nga sundimtarët francezë dhe të kalonte paqësisht brenda vilajet-shtetit shqiptar të A. p. T., detyrë që H. Ç. bëri çmos që ta përmbushte me shumë maturi dhe ndershmëri.(Shih Parga). Vasil Krapsiti në veprën e vet “I Istorija tu Margaritiu”, Athinë, 1992, fq. 28, për H. Ç. shkruan: “Gjatë gjithë jetës së vet u dallua për heroizmin e tij, për urtësinë dhe veprimtarinë ushtarake me të cilat shtoi rëndësinë, ndikimin dhe pasurinë e vet.”. Kur po kthehej nga Préveza në Margëllëç, në krun e fshatit Lijé i zbriti kalit dhe u përkul të pinte ujë. Koburja që mbante në silah rrëshqiti dhe, duke u përplasur për tokë shpërtheu dhe e la të vdekur.(tregime të bashkëqytetarë ve të vet: Abdul Kup Gjuzeli,Mehmet Faslli Balla dhe Rexhep Çaçani. (Për hollësi rreth jetës dhe veprimtarisë së H. Ç. dhe të të birit të tij, Musait, shih: Taq H. Kondillari, M. E

Çameria katliamini belgeleyen bir fotoğraf

ARNAVUTLUK'TA KOMÜNİZM SONRASI DİNLERİN YAYILMASI VE GELİŞMESİ

4.Bölüm

B- ARNAVUTLUK'TA İSLÂM

Bildiğimiz gibi 1389 yılında Kosova savaşında, galip gelmesiyle Osmanlılara balkan kapıları açılmıştı. Bu savaş sadece Sırp kralı Lazar ile Osmanlı ordusu arasında değil, tüm balkan ülkeleri Osmanlı'ya direnmeye çalışıyordu. 15 Haziran 1389 yılında, Arnavut beylerden bu savaşa Gjergj II. Balsha, Teodor Muzaka ve Gjon Kastrioti katılmışlardır. Savaşın kazanmasıyla otomatik olarak Osmanlı balkanların patronu olmuştu. Daha önceden de Osmanlı balkanların çeşitli bölgelerine harekât düzenlemişti ama Kosova savaşı en önemli olup balkanların kaderini belirleyen savaş idi.¹ Özelde Arnavut topraklarına girişi 1385 yılında Savra savaşında² olmuştu ama genel olarak tümünden bir fetih değildi bu. Bir önceki konuda da anlattığımız gibi Arnavutluk bu asırlarda birçok beyliklerden oluşuyordu ve bunlar Osmanlıya sorun çıkarıyorlardı.

Arnavutların yaşadığı bölgeler

İslâm'ın Arnavutluk'ta yayılması ile ilgili iki tez bulunmaktadır. Birincisi, İslâm'ın buralara Osmanlıdan önce geldiği ve ikincisi de İslâm'ın bu ülkede Osmanlılar tarafından getirildiğidir. İslâm dini bu coğrafyada kısa bir zamanda yayılmıştır çünkü siyasi, sosyal, ekonomik, askeri şartlar bunu kolaylaştırıyordu. Yeni dinin yayılmasını ve Osmanlı'nın buralara hükmünü yavaşlatan Kastrioti beyliğidir. Türk terbiyesi alıp kendisine İskender adıyla padişahın iç oğlanları arasında hizmet gören İskender Bey, isyanından ölümüne kadar II. Murad'ı ve iki defa Arnavutluk üzerine sefere çıkmak zorunda kalan (1466,1467) Fatih sultan Mehmet'i surette meşgul etmiştir.³ İskender bey'in Osmanlı imparatorluğu hâkimiyetine yaptığı başkaldırı ile Kruja (akçahisar, orta Arnavutluk'ta bir şehir) ve çevresindeki bazı bölgelerde Osmanlı hâkimiyeti çok zayıflamıştı ve buralarda yaşayan insanlar kendilerini "hür" görmeyi istiyorlardı. İskender Bey Papa ve Venedik ile anlaşmalar yaparak Osmanlı'ya bir engel olmayı hedefliyordu. Arnavut kaynaklara göre 25 yıl içerisinde İskender Bey ve ordusu Osmanlı ordusuyla birçok savaş yapmış ve onlara galip gelmiştir. Bu savaşların en önemlisi 1466 yılında, II. Mehmet önderliğinde 150 bin askerden oluşan Osmanlı ordusu Kruja'yı kuşatmış ama elde edememişler.⁴ Bu beylikte İskender Bey'in ölmesine kadar Katoliklik uygulanmıştır ve İslâm'ın buralara yayılmasını engellemeye çalışmıştır. İskender bey'in 17 Ocak 1468 tarihinde ölmesiyle Arnavutluk tamamen Osmanlı hâkimiyeti altında olacaktır. Bu tarihte de olayı din konusu gözü ile bakacak olursak, artık İslâm dini bu ülkede çok rahat bir şekilde insanlara anlatılabiliyordu. Burası tamamen Osmanlı hâkimiyeti altında olduğu için ne Roma, ne Papa ve ne de Venedik devleti bu topraklarda hem siyasi hem de dini manada müdahalede bulunamazdı.

¹ Osmangazi Belediyesi, *Sultan Murad Hüdavendigâr ve Balkanlarda Osmanlı Türk Medeniyeti İzleri*, Osmangazi Belediyesi basımı, Bursa 2006, s,5-6

² Ministria e Arsimit, a.g.e, s, 69

³ D.İ.A, a.g.e, c.III. s, 385

⁴ Ministria e Arsimit, a.g.e, s, 88

Osmanlı Devleti'nin ve İskender Bey'in kontrol ettiği alan (Yukarıdaki harita ile karşılaştırıldığında İskender Bey'in etnik Arnavutluk'un çok küçük bir kısmını kontrol edebildiği anlaşılıyor)

1- Yeni Dinin Yayılışı

Maalesef Osmanlı öncesi tarih ile ilgili kaynak bulmak zordur ama İslâm dininin Arnavutluk'ta yayılması ile ilgili bazı ipuçları bulmak mümkündür. Mesela İtalyan bir yazar şöyle diyor: "Akdeniz denizinin etrafındaki birçok ülkenin dillerinde Arap köklü kelimeler vardır. Bu kelimeler Türklerin gelişiyle değil de, Arapların buralara daha önceden gelmesinden kaynaklanmaktadır".⁵ Arnavut toprakları VIII. Asırdan itibaren Arapların hedefi olmuştur çünkü Arnavutluk'tan doğuya ulaşılmıştı. Bu bağlamda Arnavutluk, Arapların siyasi, askeri, ticari, tebliğ, gezginlerin hedefi haline gelmiştir.

⁵ Basha, Ali, *İslâmi ne Shqiperi Gjate Shekuje*, s, 34

Mesela Mostar bölgesinde II. Mervan dönemine ait para bulunmuştur. XII. asırda El İdrisi ve İbn Hakval gibi Arap Müslüman gezginler Arnavutluk'un, Adriyatik bölgesini anlatmaktadırlar. Ayrıca 717–718 yılları arasında Mesleme ordusunun İstanbul'u kuşatıp, onu alamamasıyla bazılarının göre ordu Selanik şehrine kadar uzanmıştır.⁶ Bunlar gibi örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu örnekler göre de tarihçiler, İslâm dininin Arnavut topraklarıyla temasını Osmanlı fetihlerin öncesine bağlamaktadırlar. Bu tezi güçlendiren başka bir konu da Peçeneklerdir. Bunların balkanlara XI. Yüzyılda geldiği diye düşünülmektedir ve bazı araştırmacı bunların Arap asıllı olduklarını söylemektedirler. Mesela Arap gezgini Ebu Hamid El Garnati bunları "El Magarib", yani Fas'lı çağırılmaktadır.⁷ Sarı saltık hakkında da iki söz söylememiz gerekecek. Bugün kruja şehrinde türbesi bulunmaktadır. Onun gelişiyle ilgili 1998 Arnavutluk Bektaşiler takviminde şöyle yazılır: "1325 yılının mayıs ayında, hacı Bektaş Veli tarafından gönderilen, İslâm'ı anlatmak için Sarı Saltık Baba gelmiştir". Bunun gelmesi de İslâm'ın yayılmasına ortam sağlamış oldu.⁸

İslâm Arnavutluk'un genelinde Osmanlı zamanında olmuştur. Kaynaklara göre, yeni dini benimseyen Arnavut zengin ailelerin çocuklarıdır. Onlar iç oğlan olarak yetişirken İslâm diniyle tanışıp onu ailelerine ve dolayısıyla tüm halka da yaymışlardır.⁹ Arnavutlardan Müslümanlığı ilk kabul edenler, Osmanlılardan tımar sahibi olay beylerdi. Sanıldığı aksine, arazilerini elde tutabilmeleri için İslâm'a girmeleri şarttı. XV. yüzyıl boyunca Hristiyanlara tımar verilmiştir ve bu da Osmanlı devletinin bölgede İslâm'ı yaymak için herhangi bir

⁶ Basha, Ali, *İslâmi ne Shqiperi Gjate Shekuje*, s, 35–37

⁷ Basha, Ali, *Neper Gjurmët e İslâmit*, s, 53

⁸ Basha, Ali, *Neper Gjurmët e İslâmit*, s, 70

⁹ Ministria e Arsimit, a.g.e, s, 117

baskı kullanmadığını göstermektedir.¹⁰ Hatta Osmanlılar ilk başta, insanları sömürmemek için cizye ve haracı çok ucuz olarak belirlediler. XVII. yüzyılda bir Osmanlı tarihçisi anlatır:“ *Başta haraç ve cizye çok küçük bir miktar idi. Hıristiyanlar, kendilerini ezik hissetmemek için. Maksat insanları sömürmek, onların bu miktarı ödemek için elbiselerini, hayvanlarını, çocuklarını sattırmak değil*”.¹¹ İnsanlar feodal sisteminden bıkmışlar ve Osmanlı yönetimini hemen benimsediler. Ancak bu yönetimin altında İslâm dininin olduğunu görünce dinlerini değiştirmeye başladılar. Genelde Ortodoks ve Katolik papazları kendi ülkeleri hakkında çalışmayıp, onları destekleyen kiliselere ve devletlere çalışırlardı ki bu durum günümüzde de devam etmektedir. Oysa İslâm hiçbir devletin dini değil, hiçbir devlete yardım etmezdi.

Burada bir art niyet olmadığı için, insanlar İslâm'ın temizliğiyle de tanışınca dinlerini değiştiriyorlardı. Denir ki 1620 ile 1650 gibi 30 sene bir süre zarfında İslâm dinini 300 bin kişi benimsedi. İngiliz bir tarihçi der ki: “*Müslümanlar Hıristiyanları İslâm ile kılıç değil, İslâm ile cizye arasında seçim yapmaya zorluyorlardı*”.¹² Tabii İslâm'ın zorla yayıldığını savunan İslâm karşıtı insanlar da vardır. Temel delil olarak; zengin ailelerden alınan ve iç oğlan okulunda yetiştirilen çocukları, cizye ve haracı kullanırlar. Diğer kullandıkları başka bir delil de kuzey Arnavutluk'tan Sicilya'ya göç eden binlerce Arnavut'un, dinlerini yaşayamadıklarından dolayı İtalya'ya kaçtıkları diye savunmaktadırlar.¹³

Sonuç olarak diyebiliriz ki Arnavutluk'ta İslâm'ın izleri IX.-X.

¹⁰ D.İ.A, a.g.e, c.III. s, 387

¹¹ Basha, Ali, *Neper Gjurmet e İslâmit*, s, 167

¹² Basha, Ali, *İslâmi ne Shqiperi Gjate Shekujve*, s, 68-69

¹³

[http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstudy:@field\(DOCID+al10055\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstudy:@field(DOCID+al10055))

asırlara dayanmaktadır. Osmanlı'nın buralara gelmesiyle İslâmlaşma süreci hızlanmıştır. Arnavutluk'un tamamı, Osmanlı imparatorluğun hâkimiyeti altında ancak XV. Yüzyılın ikinci yarısında girmiştir. Yeni dini benimsemeleri için, Osmanlı, Arnavut halkına herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. XV. asrın sonlarına doğru ve XVI. Asırda İslâm dini, Arnavutluk'un genelinde yayılmış durumdadır.

Sultan I. Murat döneminde Osmanlı Devleti'nin ulaştığı alan

2- İslâm'ın Kabullemesinin

Sebepleri

İngilizce'ye Kuran'ın ilk tercümesini yapan Georg Sale şöyle der: “*Ben İslâm dinine karşı bu kadar fazla ilginin olmasını araştırmayacağım. Ama bu dinin kılıçla yayıldığını söyleyenlere, kendilerini yanılttıklarını söylemek istiyorum*”.¹⁴

Yukarıda anlatmaya çalıştığımız kadarıyla, XV. Asrın sonlarında durup ve arkaya bir göz atacak olursak, karşımıza renkli bir din tablosu çıkacaktır. Paganizm'den Hıristiyanlığa, Hıristiyan olarak 1000 yıl, VII. Asırdan beri Ortodoks bir Arnavutluk görmekteyiz. Ve en son da, XV. Asırda İslâm'la tanışan bir Arnavutluk görürüz. Fakat araştırmacıların beyinlerini karıştıran bir konu var ki, o da İslâm

¹⁴ Basha, Ali, *İslâmi ne Shqiperi Gjate Shekujve*, s, 60

dininin bu kadar kısa bir süre içerisinde olağan üstü bir şekilde yayılmasıdır. Tarihçiler de bunun sebeplerini araştırmaya çalışmışlardır. Konuya bir açıklık getirmek için, İslâm'ın Arnavutlardan kabullenmesinin en önemli sebeplerini ele alalım:

- Zamanı araştıranların görüş birliğiyle, o asırlarda görev yapan papazların çoğunun gerekli formasyonlarının olmayışı. Hatta bazılarının okuma- yazma bilmediği diye söylenmektedir. Bunların (papazların) da, diğer devletlerin veya kiliselerin çıkarları için çalıştıkları gerçeğini unutmamak gerek.
- İmanlarının güçlü olmamalarından dolayı ve kilisenin görevini iyi ifa etmemesinden dolayı dinlerini değiştiren insanlar vardır. Bunların çoğunun da, cizye ve haraçtan kurtulmak için dinlerini değiştirdikleri diye söylenir.¹⁵
- Zengin ailelerin, beylerin İslâm dinini benimsemeleriyle onlar için çalışan insanlar da, sahipleri gibi yeni dine giriyorlardı.
- Yeni dinin halktan benimsemesinin en önemli sebeplerinden biri de feodal ailelerin sömürsüydü. İnsanlar feodal yapıdan bezmiş, feodal aileler aralarında devamlı savaşlar olmaktadır. Hatta Draç şehrinin hükümdarı, ölmeden önce bütün şehri Venedik devletine miras bırakmıştır. Normal halk bütün bunlara katlanmak istemiyordu.
- Adalet en büyük sebepti. Tüm insanlar adalet önünde aynı idi. Adalet bütün insanlar için aynı işliyordu ve kimseye haksızlık yapılmazdı.
- Halk kendi içerisinde gelen insanlardan yönetiyordu. Normal bir yönetim kendi insanları koyar, ama

¹⁵ Basha, Ali, *İslâmi ne Shqiperi Gjate Shekuje*, s, 60–62

Osmanlı imparatorluğunda Arnavutlar bir Arnavut hükümdardan yönetiyor ve bu halkın gözünde çok büyük bir olaydır.¹⁶

- Hemen her hususta hoşgörü esas alınmıştır. İsteyen, kendi dinini yaşayabilir ama diğerlerin din hürriyetini karıştırmamak suretiyle. Araştırmacı Gibbons bunu şöyle anlatır: “Osmanlıların müsamahalı, ister siyaset, ister halis insanlık, isterse la-kaydi sonucu meydana gelmiş olsun, şu gerçeğe itiraz edilemez ki, Osmanlılar, yeni çağda dini hürriyet ilkesini temel taşı olmak üzere vazetmiş ilk millettir. Arkası kesilmeyen Yahudi zulmü ve engizisyona resmen yardım sorumluluğu lekelerini taşıyan yüzyıllar esnasında Hıristiyan ve Müslümanlar, Osmanlıların idaresi altında ahenk, uyum ve barış içerisinde yaşıyorlardı”¹⁷.

Bütün bu sebepler ve daha nice saymadığımız sebeplerden dolayı Osmanlı sistemin önderliğinde, asırlar boyunca farklı din, ırk, millet, grup, ”Pax Otomana”¹⁸, Osmanlı barışı dediğimiz sistem içerisinde kardeşçe yaşadılar. Tabii İslâm'ın yayılmasının en büyük sebeplerinde birisi de, buralara Bektaşılık gibi, İslâmi mistik kollarının gelmesidir.

¹⁶ Basha, Ali, *Neper Gjurmët e Islâmit*, s, 80–82

¹⁷ Osmangazi Belediyesi, *a.g.e.*, s, 7

¹⁸ Ortaylı, İlber, *Osmanlı barışı*, Timaş yay, İstanbul 2007, s, 11–12

Biliyorum...
Yaşlı seslere karışmış, esmer ölmelerin
mağribindesin
Çocukların palet palet büyüyor,
Etrafında yüksek duvar
Gökyüzün zaten lanetli kavim
Ben ise sana...
Oyunlarında her gün sobelenen şatilla
saatlerden sesleniyorum
İki potin, bir sapan, yırtık şal kadar uzak
Suhat'ey..
Tarihin çarmıhına gerilen civanmert
Fahişe sukunetin akıl almaz çığlığı
Feryadın mıdır nedir dipçiklenen,
Ya da lal bir aşk mıdır seninkisi.
Ve Ömrün neden, hep ölmelerin toplamı
Neden bu kadar yakışır ellerine taş
Neden yosun bağlar sandığındaki çeyiz...
Oysa Sen, merhametin kopan damarı
Gamzesinde şehit büyüten mezar çiçeği
Ben ise sana...
Turuncu mezarlardan sesleniyorum
Vicdanların iyileşmez tümörü
Guantanamo'dan
Paslı demir kokusuyla soluduğun
Fatiha'dan
İki figan, çürümüş bir diz ve âminli bir el
kadar uzaktan
Suhat'ey..

Duamı canına bin kez kurban ettiğim
Bu Meryem gözyaşın neden
Ramallah bakışın, Gazze duruşun
Denize ayarlı kaç turna vurulur, en
Beyrut yerinden
Kaç susku ihanetle aralarsın şafağı
Tel örgüler kaç annenin ahiyla paslanır
Sahi, hangi melal ay uğurlar seni mülteci
ölmelere
Vaveylayla sarmal olan bu yaşama inadin
neden?
Direnmeye olan bu özlemin
Ki; bütün duvar dibi ölümleri sana pay
edilmişken
Suhat'ey..
Yaşamı çocuklaştıran körpe ömür
Saçları enkaz kokan hüsam sığınmak
Gemileri, gözlerinde sen mi batırdın
zemzem kızı ?
Gecenin karanlığına hendek kazıyan
Selman avuntusu muydun yoksa
Şimdi, bir muhasım yıldız daha düşer
Beyrut'un en güneyine
Kaç çocuk daha pay alır, itirazsız
yetimliğe
Kaç ağıt karışır körpe yüzlerdeki çizgilere
Ve sen kaç hücre daha eskiteceksin
mihrican soluğunla
Ben ise sana...
Sözleri suskunluğa emanet ederek
sesleniyorum
Karanlığı, Yesrib güneşine kilitleyerek
İki tufan, bir inşirah... kayıp asa kadar
uzak...

Not: İstişhat eyleminde yaralanıp, yakalanan ve 8 yıl İsrail hapishanelerinde ağır şartlarda kaldıktan sonra esir değişimi anlaşması çerçevesinde 2 ay önce kalan serbest bırakılan, SUHAT isminde Gazzeli bir gerilla kız için yazılmıştır. Onun şahsında: ölümü esmer gülmeleriyle güzelleştiren tüm FİLİSTİNLİ CİVANMERT'lere ithaf ediyorum...

09.05.2005
Emin Güven İşler

Galata Kulesi 1920

www.muslumanarnavutluk.com

"Müslüman Arnavutluk'un Haftalık Bülteni Muştı" hiçbir ticari gaye gütmeyen ve sadece elektronik ortamda yayımlanır. Yayımlanan yazıların müellifleri tarafından saklı tutulan hakları dikkate alınmak kaydıyla yazı ve sair materyal iktibas edilebilir.